

chownych, autor, dedykuje swoją książkę w dowód wdzięczności za jego wierność Kościołowi i charyzmatowi założyciela Towarzystwa Salezjańskiego.

Książka *«Jeńcy na wolności»* oparta została na bogatej, choć zróżnicowanej bazie źródłowej. Zasadniczą jej podstawę stanowią materiały archiwalne o dziejach Kościoła i duchowieństwa na terenach objętych reżimem komunistycznym, pochodzące głównie z archiwów parafialnych – parafii, w których pracowali salezjańscy duchowni, a które w większości, dzięki ich wytrwałości, mogły przetrwać do naszych czasów. Autor sięgnął też do archiwum salezjańskiego prowincji krakowskiej i warszawskiej oraz zbiorów Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. Prawie wszystkie życiorysy zakonników mają podobną strukturę: dzieciństwo, lata szkolne, nowicjat, filozofia, teologia, praktyka pedagogiczna, II wojna światowa, praca duszpasterska w różnych placówkach, opinie o danym księdzu i korespondencja – jaką prowadził w tym okresie, najczęściej z przełożonymi zgromadzenia, krewnymi i przyjaciółmi.

Prezentowana tu książka zasługuje na szczególną uwagę nie tylko ze strony członków rodziny salezjańskiej, do której jest głównie adresowana, ale również ze strony historyków Kościoła oraz szerokich kręgów czytelników zainteresowanych najnowszą historią Kościoła i poszczególnych osób członków Towarzystwa Salezjańskiego, których losy, przeżycia i zasługi w umacnianiu wiary i polskości, na Wschodnich Kresach II Rzeczypospolitej, nie były dotąd powszechnie znane. Książkę, śmiało można polecać jako lekturę duchowną, w szczególności dla współcześnie żyjących członków rodziny salezjańskiej, bowiem bohaterska postawa wiary większości przedstawionych postaci, mocno przemawia do czytelnika. Pozycja zaopatrzona jest w przedmowę ks. Mariana Dziubińskiego – Inspektora salezjańskiej prowincji krakowskiej, w której uwypukla jej wartości duchowe. Warto dodać, iż publikacja zawiera streszczenia w kilku językach: polskim, włoskim, litewskim, białoruskim i ukraińskim. Wartość prezentowanej pracy podnoszą, umieszczone tu, obok współczesnych, unikatowe – dotychczas nieznane fotografie osób i dokumentów, które obecnie mogą trafić do szerszego grona czytelników.

Ks. Ireneusz Korzeniowski

Jerzy Flaga: [Recenzja] Teresa Podgórska, Stowarzyszenie Patriotyczno-Religijne „Eleusis” w latach 1902-1914, Lublin 1999, Redakcja Wydawnictw KUL, 157 s. + ill.

Jest to studium poświęcone stowarzyszeniu patriotyczno-religijnemu o nazwie „Eleusis”¹⁰, które w 1902 r. założył polski filozof, zwolennik mesjanizmu

¹⁰ Nazwa stowarzyszenia nawiązywała do miasta w starożytnej Grecji, ośrodka misteriiw eleuzyńskich.

i autor prac o pismach Platona, Wincenty Lutosławski (1863-1954). W myśl wytycznych założyciela członkowie stowarzyszenia mieli dążyć do odrodzenia społeczeństwa polskiego poprzez praktykowanie i szerzenie abstynencji od tytoniu, alkoholu i gier hazardowych i przeciwstawianie się rozpuście, wychowanie narodowe opierające się na nauce wieszczów, uczestnictwo w życiu Kościoła i osiągnięcie „łączności” z nadprzyrodzonością. Tak pojęte odrodzenie miało w konsekwencji doprowadzić do odzyskania niepodległości Polski.

Książka składa się z czterech rozdziałów oraz dwóch aneksów. Rozdział I poświęcony jest genezie i rozwojowi stowarzyszenia. Omówione są w nim kolejno: działalność narodowa i wychowawcza Wincentego Lutosławskiego, formowanie się stowarzyszenia w latach 1902-1910 oraz przeobrażenia, jakim stowarzyszenie uległo w latach 1910-1914. W rozdziale II ukazana jest struktura organizacyjna stowarzyszenia, na którą składały się władze centralne, koła i członkowie. Przedmiotem rozdziału III jest analiza rozwoju sieci terytorialnej kół. Rozwój ten jest pokazany kolejno w zaborze austriackim, rosyjskim, w Państwie Pruskim, w Londynie i w Stanach Zjednoczonych. Rozdział IV omawia pracę wewnętrzną i działalność zewnętrzną członków stowarzyszenia. Mowa jest w nim o metodach i formach pracy nad sobą, znaczeniu zebrań cotygodniowych oraz zaangażowaniu elsów w działalność zewnętrzną. Aneks 1. zawiera spis członków należących do stowarzyszenia „Eleusis” w latach 1902-1914, aneks 2. – wybrane fragmenty wywiadów z byłymi członkami stowarzyszenia „Eleusis”.

W świetle badań autorki najważniejszym w dziejach stowarzyszenia był okres pierwszy, tj. od jego powstania w 1902 r. do wybuchu I wojny światowej. W tym czasie wychowało ono generację młodzieży polskiej, która przyczyniła się do wywalczenia, a następnie odbudowy niepodległego państwa polskiego. Była to przede wszystkim młodzież studiująca na Uniwersytecie Jagiellońskim i wyższych uczelniach Lwowa, czyli przyszła inteligencja polska. Obok niej poczesne miejsce zajmowali młodzi robotnicy pracujący na Śląsku, w Westfalii i Nadrenii, którzy dzięki swej przynależności do „Eleusis” umocnili świadomość narodową. Znany jest także wpływ stowarzyszenia na tworzący się skauting polski oraz na ruch antyalkoholowy, szczególnie w Galicji. W późniejszym czasie, w okresie międzywojennym stowarzyszenie uległo „zamknięciu się”.

Wprawdzie omawiane studium T. Podgórskiej nie wyczerpuje w pełni problematyki związanej ze stowarzyszeniem „Eleusis”. Nadal na gruntowniejsze badania czeka ideologia stowarzyszenia, która poprzez odniesienie do mesjanizmu polskiego, nauki założyciela i wkład samych członków stanowi problematykę bardzo złożoną. Stanowi ono jednakże ważny przyczynek w badaniach nad rolą związków ideowych młodzieży polskiej istniejących przed I wojną światową, a to dlatego, że badania i literatura z tego zakresu są wciąż w fazie wstępnej.